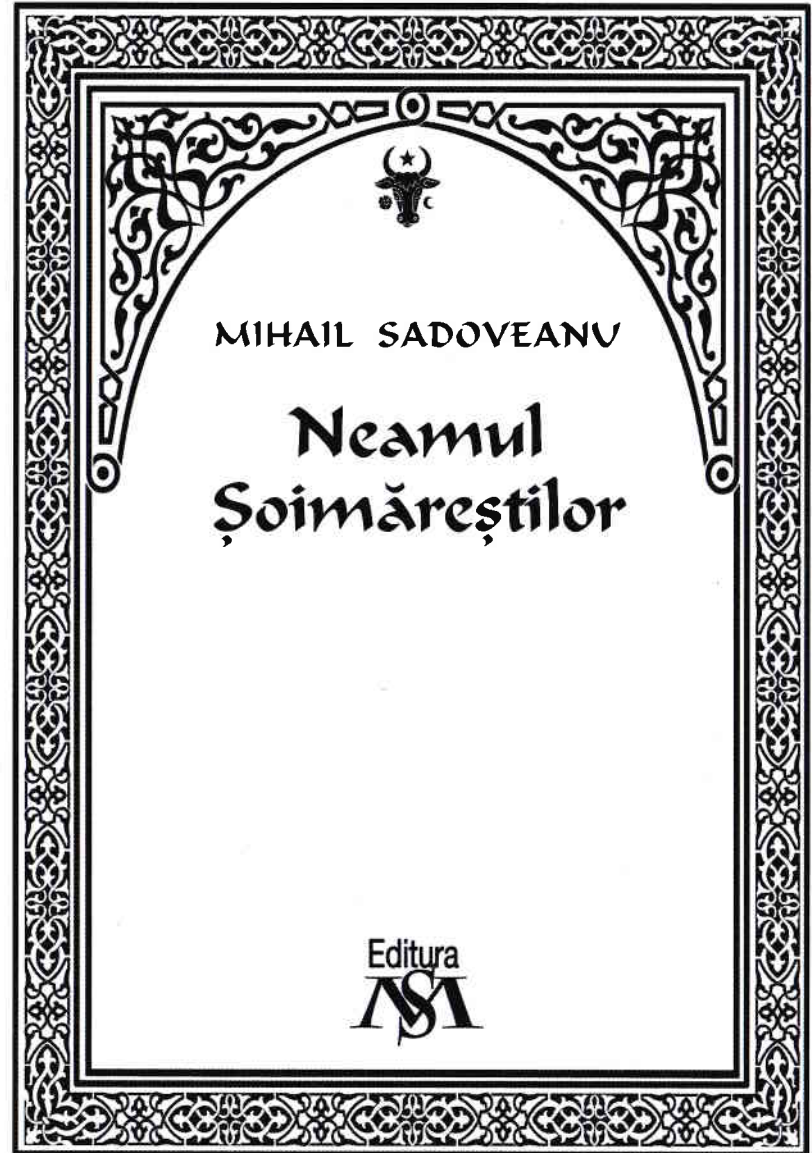

LBRIS

We know
books

<i>Cuvânt înainte</i>	5
<i>Prefață</i>	7
I. La Cornul lui Sas	17
II. Cât de repede se câștigă bătăliile	23
III. Unii cad, alții se ridică	30
IV. Se leagă o frăție de sânge	37
V. Sfat de drum	44
VI. La popas, se arată boierul Stroie.	51
VII. O pradă scumpă	58
VIII. Alioșa a sfătuit de bine pe Vasca vatamanul	64
IX. Orheianu se împacă cu Moș Chirilă.	71
X. Bucuria lui jupân Stroie.	77
XI. Lui jupân Stroie îi plac chefurile cu soții	82
XII. Codrul și tinerețile	88

XIII.	Crucea răzășilor	93
XIV.	Tudor Șoimaru se arată om care șovăiește	99
XV.	Cum urca Tomșa în scaun domnesc	105
XVI.	Drum peste Nistru	117
XVII.	Un șleahic subțire	124
XVIII.	Calea întâmplării	132
XIX.	O întâlnire de dragoste	136
XX.	Visurile lui pan Coribut	144
XXI.	Cum se întoarce puiul la cuib	151
XXII.	Umbra Ionașcului	156
XXIII.	Hârțoagele cele vechi	161
XXIV.	Răzășul prinde rădăcină	171
XXV.	Boierii se burzuluiesc împotriva Tomșei	176
XXVI.	Ce poate spune o față neștiutoare	185
XXVII.	Neliniștile lui Vodă	192
XXVIII.	Arată un crâncen județ	197
XXIX.	Sfaturi la doamna Irimiei-Vodă	204
XXX.	Se întâlnesc prietini vechi	211
XXXI.	Cum și domniile sunt trecătoare, ca toate	220
XXXII.	Durerea lui jupân Stroie	228
XXXIII.	Se pregătește ceas rău	236
XXXIV.	Magda se arată a treia oară	242
XXXV.	Morții poruncesc celor vii	247
XXXVI.	Orice istorisire are sfârșit	257

Colectia *Șoimaru*

Baltagul
Hanu Ancuței
Domnu Trandafir și alte 28 de povestiri
Dumbrava minunată
Ostrovul lupilor
Țara de dincolo de negură
Creanga de aur

COLECȚIA ROMANE ISTORICE

Șoimii
Viața lui Ștefan cel Mare
Frații Jderi I-II-III
Neamul Șoimăreștilor
Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi Vodă
Nunta Domniței Ruxanda
Nicoară Potcoavă

In anul Mântuitorului 1612, pe vremea când înfloresc teii, singurătățile Prutului, la cotitura care se cheamă Cornul lui Sas, vuiau de furtuna războiului.

Încă din zorii zilei se mișcase de deasupra Popricanilor Ștefan Tomșa, cu oastea lui amestecată. Iar din susul apei, vestitul șleahtic Potocki și Constantin Vodă Movilă grăbeau cu leșii și cu cazacii lor și cu puțină oaste de țară.

Tomșa era nerăbdător. Pe harmasarul lui alb, arăbesc curat, întruna se sălta în șaua adâncă și cerceta zarea malurilor Prutului.

Apoi își întorcea căutătura încruntată, c-un ochi ușor fugind în laturi, spre șiragurile strânse de ieniceri, de tatarii de Bugeac, de munteni și de moldovenii din Țara-de-Jos. Cercetașii tatarii tocmai aduseseră „limbi“ de la dușman, târându-le în arcane. — Constantin-Vodă cu ai lui veneau în Cornul lui Sas.

Din mersul domolit al calului, Tomșa mai întrebă o dată pe cei doi cazaci sângerăți și zdrențuiți care umblau între tatarii:

— Vine într-acoace toată oastea?

— Vine... răspuse răgușit unul dintre cazaci, ridicând spre Ștefan ochi alburii.

Celălalt, mărunț și spătos, rânji în barba-i mare:

— E oaste tare și creștinească!...

Husein aga, trimesul Împărăției, care mergea alături de Tomșa, întrebă:

— Ce spun ghiaurii?

— Nu spun nimica... răspuse cu prefăcută nepăsare Tomșa și-și puse c-o mișcare obișnuită mâna pe buzduganul cu măciucă de argint. Puteți să-i ridicați într-o creangă de copac! adăogi el cu voce înăbușită spre călăreți.

Tatarii rămaseră în urmă cu prinșii. Husein și Tomșa dădură pînteni cailor; apoi turcul zise întorcând privirea-i neagră spre tovarășul lui:

— Ieri leahul cel fudul (era vorba de Potocki) a spus cuvânt prea cutezător omului meu. Dacă nu vă înturnați — a zis — cu veneticul vostru, va fi vai și amar de voi. Ieri a fost Mahmud până la marginea taberei lor.

— Eu venetic? strigă Tomșa scăpărând din ochiu-i fugar. Venetici sunt ei, cu muierile și cu Movileștii lor, cu leșii, cu *raiterii* și cu franțujii lor! Au pustiiț și au sărăcit biata țară! S-au așezat aicea ca un cuib de viespi, fără învoirea pământenilor și a Porții...

— Potocki e om vrednic, zise domol turcul. El s-a oștit mult în Moldova; a pus în scaun pe Irimia și a răpus capul lui Răzvan.

— Și-acuma, grăi scurt Tomșa, se amestecă iar în trebile țării din îndemnul muierii lui Irimia! Doamna Irimiei-Vodă e mare aspidă. Ea ar trebui întâi zdrobită în picioare. Dar îi va veni și ei rândul. Acuma avem să înfrângem cerbicea lui Potocki și să tăiem ca pe niște miei pe coconii ei...

— Vom vedea, zise cu liniștit glas turcul; în curând vom vedea care este voința cea mare și neclintită a lui Alah!

— Dumnezeu e de partea noastră! strigă cu glasul-i repezit Tomșa; de partea celui pe care-l vrea norodul și cei mari...

— Ascultă, prietine, grăi tot liniștit Husein, vezi barba asta căruntă? În ea sunt semnele trudei și năcazurilor mele. De multe ori am biruit, de multe ori am căzut. Noi niciodată nu putem cerceta și bănuii gândurile Celui-de-Sus!

— Husein aga, vorbi însuflețit Tomșa, cel ce vine cu inima mea e tare. Dar eu vin și c-un oștean că tine; vin cu ienicerii Luminăției Sale Sultanul; vin cu Cantemir bei și cu tatarii lui, care și ei știu sama leșilor; vin cu pământeni încercați în războaie; am năimit și pe

căpitanii cei viteji rămași din oștirile lui Mihai-Vodă: pe Mârza, pe Ghețea, pe Recia și pe alții.

— Localnicii sunt azi cu tine și mâne cu dușmanul tău.

— Nu-i așa, Husein aga! Localnicii care au mers după mine sunt oameni care știu ce fac și care, din vechi zile, știu sama războiului. Sunt oameni din Orhei și Soroca, obișnuți cu leșii și cu cazacii.

— Ce știu ei! mormăi turcul, răsfrângându-și buzele palide între mustața și barba tușinată.

— Știu și pot multe, Husein aga! Le-am dat căpitanie pe unul Tudor Șoimaru, care-i din neamul lor, însă a umblat pribeag prin lume și a slujit cu vrednicie în oștiri străine, la nemți și la unguri...

— Vom vedea... vom vedea... zise moale Husein. Apoi deodată, parcă l-ar fi străbătut un fior, se înțepeni în scările scurte și se înălță

în șa. Ochii i se făcură rotunzi și ațintiți sub sprâncenele păroase, și nasul coroiat i se zbârci la îmbinarea frunții.

— Ce este? zise el repede.

Privea și Ștefan Tomșa, ațâțat, în depărtare; deodată înnegrise ceva pe zare și se stârniseră nouri ușori de pulbere din pământul ars de secetă.

— Dușmanii! strigă înăbușit Tomșa și-și strecură privirea-i nesigură spre Husein.

Turcul tresărise deodată din moliciunea și încetineala lui. Trase sabia încovoiată, o înălță drept deasupra capului și slobozi un răcnet aspru. În tropotul de copite, în murmurul de valuri al oștilor, porniră îndată strigătele căpiteniilor care zăriseră fulgerul oțelului. Oastea împânzită în șes și-n fânașurile și imașurile ușor ondulate se opri și-și domoli frământările, ca apa în zăgaz. De la aripa dreaptă, unde călăreau tatarii, în preajma apelor cenușii ale Prutulului, cei doi zăriră cum vine în galop năprasnic un călăreț; în soarele dimineții, hainele lui aveau luciri, și o piatră scumpă îi fulgera la cușmă. Era o căpitanie.

— E Cantemir bei... zise Ștefan Tomșa.

— A văzut și el pe dușman; trebuia să vie... răspunse turcul și ochii lui vii cercetau, parcă pipăiau împrejurimile și depărtarea.

Turcul, încrunțat, rumega un plan, clipind des din ochi. Tomșa, din ce în ce mai neliniștit, își pipăi zaua de sârmă de sub haina-i de catifea înflorită cu noduri de argint, își îndesă în cap gugiumanul cu pene de struț și-și strânse în cătărămi chimurul îngust de care-i era aninat paloșul scump de Damasc. Se gândi o clipă la Dumnezeu și se rugă, în gând, fără să-și facă semnul crucii, căci turcul era lângă el. Cantemir, călărețul tatar, sosi ca adus de vânt pe calu-i scurt și încordat tare și strigă înălțând în sus brațul drept:

— Ce facem?

Husein nu răspunse. Îl salută numai cu mâna la buze și la frunte. Tomșa îi zâmbi cu prietinie. Cantemir îi privi pe rând pe amândoi și nările i se umflară ca și fugarului său. Era călăreț tânăr și mândru, palid la obraz, cu ochii foarte mici și foarte negri.

— Dacă-i izbim în drumul pe care merg, chiar acuma, în cotitura apeii – zise iute beiful tatarilor –, îi covârșim și îi răpunem!

— Ai grăit cuvânt de înțelept, prietine... zise Husein.

— Atunci să pornim! strigă Tomșa făcând mișcare de nerăbdare, atingând cu neliniște de câteva ori mănunchiul buzduganului atârnat la oblâncul șelei.

După un sfat scurt și grabnic, grăit ca și până acuma în limba turcească, hotărârea tustrei rânduiala bătăliei: tatarii la dreapta, pe malul Prutului, turcii cu tunurile la mijloc, muntenii și moldovenii la stânga, cu Tomșa. Într-o mișcare iute de învăluire trebuiau să grămădească pe dușmani în cotitura Prutului.

Cantemir bei își trase iataganul înflorit cu argint și se repezi spre hoarda lui; Tomșa se plecă în șa și se furișă în larg printre rândurile oștilor. Husein rămase tăcut un timp, apoi se întoarse domol și solemn spre răsărit, spre Meca. Ienicerii, ca la comandă, se întoarseră și ei și un răstimp se făcu în oaste tăcere desăvârșită. Numai de la aripa dreaptă, a românilor, din rândurile boierilor, a mazililor, a prostimii, sosea un murmur greu, ca o vâjăire de pădure.

La țipetele prelungi ale surlilor, la bătaia tâmpenelor, oastea care aducea în scaunul Moldovei pe Tomșa porni cu călărima din margini mai înainte, cu pedestrirea mijlocului și cu tunurile ceva mai îndărăt; și-n cotul Prutului cu maluri joase, între luncile cenușii, oștenii Movileștilor se opriră furnicând, ca în fața unei furtuni care se apropia grabnic.

Tomșa, tinzând să ajungă a învălui aripa de la deal a dușmanilor lui, își ducea din ce în ce mai iute pâlcul lui de călărimă, spionând cu ochiu-i neliniștit pregătirile grăbite ale lui Potocki. Cu dinții

strânși, cu buzele lipite în barba-i scurtă, neagră, aștepta ceasul hotărârii lui Dumnezeu. Movileștii au oști mai puține; cele pe care le au sunt strânse în pripă... Așa cum au pornit lucrurile, se pare că izbânda e apropiată. După zdruncin și umiliri, va da Dumnezeu să ajungă în scaunul pe care-l râvnise cu chinuit dor. Și atunci, va ști el să facă dreptate în țara boierilor moldovenești – cum de multe ori spusese cu un zâmbet soților lui.

O bubuire de pușcă mugi în tabăra lui Potocki și Tomșa tresări cu sângele fierbând în vene.

— Ne apropiem!... strigă el cu un zâmbet silit spre bătrânul căpitan Recia, care călărea aproape.

— Pornesc cazacii!... zise oșteanul. Ce poruncești, Măria Ta?

— Să ne așteptăm rândul și vremea... grăi înăbușit Tomșa.

Fumul întâiei puști se pierdea în văzduhul plin de soare; a doua năvală de fum acoperi o parte din oștile dușmane, și în adevăr, în curând, începu a se prevedea prin el ca printr-o pânză rară îmbulzeala căzăcimii. Pe caii lor mici și iuți, zaporojenii se repeziră cu două mii de suliiți în vânt. Un freamăt sălbatic de glasuri porni, se înalță ca un huruit de tunet, scăzu și iar se înalță umplând câmpia Prutului; și-n fața năvalei care se îndrepta spre ei, tatarii din Bugeac, la glasul lui Cantemir și la semnul steagului lui de cozi de cal, își struniră caii și se plecară pe oblâncuri. Când porniră ei, sosiră și cazacii ca o vijelie și izbitura lor fu ca trăsnetul. Cu suliițile și cu săbiile, zaporojenii bătură în rândurile necredincioșilor; o clipă se risipiră, apoi se adunară pâlcuri-pâlcuri și prinseră a se înșira înapoi; războinicii beilui Cantemir puseră zimții în coastele cailor și ieșiră cu ropot greu în câmpie. Cu blănilor lor de oi, de urși și de lupi, cu cușmele buhoase, fugind pe sirepi, tatarii scoteau țipete ascuțite. O fugă și o învâlmășeală cumplită lega cele două oști.

Potocki dăduse drumul altui pâlc: acum venea în straie viu colorate călărimea leșască. Dar steagurile turcilor se închină spre Prut și porniră ienicerii cu armele fulgerând în soare. Și de la cele dintâi izbituri ale pedestrilor, leșii și cazacii prinși în cotlonul Prutului, mai puțini la număr, simțiră groaza aceea nebună a bătăliei pierdute. În

framăt nesfârșit de țipete de învinși, de răcnete de biruitori sălbatici – dădură toți îndărăt, și pâlcul moldovenesc al Movileștilor, pornit aprig în harț, cel dintâi aruncă armele.

Atunci cu un zâmbet straniu pe buze, își porni și Tomșa trâmba lui de călăreți.

În straiile lor mohorâte, cu sănețe și suliiți, răzășii de la Nistru se zvârliră la năvală. Cele trei pâlcuri biruitoare se amestecau acum. Asupra moldovenilor Domniei căzură însă întâi săbiile oamenilor lui Tomșa. Glasuri spăimântate strigau, după ce biruiții înțelegeau ce mână-i lovește: – Nu dați, fraților, nu ne omorâți! Ne dăm prinși!... Dar Tomșa, cu ochii încruntați, striga înalțând pala: – Nu ierta! Ucide!

În învâlmășeala din ce în ce mai strânsă, sângele curgea ca o ploaie; în curând se prefăcu în bălți care sclipeau ca rubinuri mari în lumina soarelui.

Husein aga privea țintă cu ochii lui rotunzi și pătrunzători învâlmășeala cea mai strânsă. Ca o grămadă de prund bătută de apă mânioasă, se frământa, se risipea cheagul oștirii lui Potocki. Tomșa trecu pe lângă el cu zâmbet biruitor; îl întrebă din fuga calului:

— De ce nu vii cu noi, Husein aga?...

— Acuma m-am liniștit iar, zise turcul. Aici nu-i război; lucruri de acestea am văzut multe...

Dar Tomșa nu-l auzea: năvălise asupra unui leah, cu sabia înălțată. Cel urmărit, cu strai roș, și cu platoșă, deodată se întoarse și-i puse înainte o sabie grea și dreaptă. Tomșa se opri și se cumpăni îndărăt pe cal; leahul, tânăr, fără de mustață, ridică cu amândouă mâinile, ca pe o secure, sabia grea. Dar nu lovi. Venea un dușman mai primejdios și tânărul șlehtic poate îl cunoștea: era Cantemir, care mânuia cu agerime o suliiță ușoară cu vârful înroșit de sânge. Lăsă în jos sabia, își întoarse calul și porni în fugă prin învâlmășeală, cotind în zigzag, printre pâlcurile de luptători. Cu calul lui alb, în curând îl ajunse Tomșa și-l tăie sub greabăn. Capul leahului se frânse întâi scurt înainte, apoi trupul se prăvăli în laturi și calul se opri tremurând și sforăind.